MOȚII ȘI ARMATA LOR LA 1848-1849[1]

Bogdan Briscu

Studiu publicat în "Armies, Commanders, Leaders in Transylvania (1848-1849). Volume of studies coordinated by Ela Cosma. Armate, comandanți, conducători în Transilvania. Volum de studii coordonat de Ela Cosma". Colecția „Biografii istorice transilvane", paginile 240-262, numărul VII, 2013. Academia Română, Institutul de Istorie "George Barițiu". Editura Argonaut, Cluj-Napoca, România/Symphology Publishing, Gatineau, Canada

ISBN 978-973-109-470-0; ISBN 978-0-9920148-1-0

Motto:

"Prea Onorate Domnule Maior,

Scrisoarea dela Dumniata am primit […]. Noi ca frații voim să viețuim laolaltă. Că noi ne apărăm pre noi înșine, ca să nu vie pre noi răii. Ne rugăm Domnule, […] nu sârgui atâta a ne provoca pacea […], căci nu ne sculăm e nime, nu aprindem nimic, nu mergem să omorâm pe nimeni, numai alții să nu vie pe noi, cu un cuvânt cu armele noastre nu vătămăm pe nime, așa nici pe noi să nu ne strice nime. Acesta e adevăr sfânt și drept. […] Noi vă vom privi de rebeli, dacă nu ne veți lăsa să viețuim în pace "

(Scrisoarea satului Mărișel/Cluj, către un ofițer ungur, 23 ianuarie 1849[2])

1. Cine sunt moții?

Moții sunt o populație românească ce trăiește în centrul Munților Apuseni[3], în cătune și sate amplasate la mari altitudini, multe dintre ele la peste 1.400 metri. Ei sunt populația românească ce trăiește permanent la cele mai mari altitudini din țară. Ei mai sunt cunoscuți și sub numele de țopi[4]. Sunt renumiți ca fiind oameni răbdători, rezistenți la suferințe, mândri, curajoși și temuți pentru spiritul lor combativ, fiind luptători redutabili, fapt dovedit în nenumărate rânduri de-a lungul istoriei.

Moții adevărați, în sensul propriu al cuvântului, sunt numai românii care locuiesc în aproximativ 12 până la 14 sate situate mai sus de orașul Câmpeni[5].

Zona în care trăiesc moții poartă numele de Țara Moților[6].

Originea numelui de moț este posibil să vină de la moțul de păr pe care bărbații obișnuiau să îl poate, legat cu sfoară, de obicei pe partea dreaptă a capului. Numele de țop înseamnă același lucru, fiind un cuvânt provenit din limba germană ("Zopf" – chică, coadă)[7].

2.Cum trăiesc moții?

Moții adevărați se ocupă numai cu prelucrarea lemnului, din care fac vase, șindrilă, diverse obiecte casnice sau material de construcție[8]. În mod eronat a fost considerat de către unii autori că moții s-au ocupat cu aurăritul, cu creșterea vitelor sau alte ocupații care puteau fi practicate local. Din cauza climei montane aspre moții nu au putut să se ocupe cu cultivarea plantelor, iar animale

domestice au crescut în număr mic, doar pentru folosința în gospodăriile proprii[9], pentru nici măcar iarba nu creștea suficient. Obiectele de lemn pe care le lucrau erau valorificate în zone îndepărtate, de câmpie, unde moții plecau în convoaie de 3-10 căruțe sau cai[10], cu care transportau obiectele de vânzare. După un drum de câteva săptămâni, timp în care vindeau produsele lor, moții se întorceau acasă cu bani sau cu cereale obținute prin troc[11].

Cu timpul, numele de moț a fost preluat de românii din Zarand (o parte a județelor Arad și Hunedoara), precum și de către unii din județele Cluj și Bihor. Locuitorii tuturor acestor zone, care s-au declarat pe ei înșiși drept moți, locuiesc în zonele limitrofe Țării Moților. Astăzi, moți se declară locuitori din județele Alba, Arad, Bihor, Cluj și Hunedoara, fiind oficial considerați astfel începând cu anul 1923[12]. Pentru că, în timpul răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784 și al războiului național din anii 1848-1849, cei din urmă au participat la lupte alături de moți, îi vom numi pe toți împreună așa cum se numesc pe ei înșiși, la modul general, moți.

În special românii din Zarand își merită cu prisosință acest renume, deoarece au fost combatanți poate chiar mai îndârjiți ca moții. Se adaugă faptul că ei nu aveau avantajul terenului muntos greu accesibil din Țara Moților, fiind amplasați pe Valea Crișului Alb, una dintre căile predilecte de invazie a Transilvaniei, dinspre vest. Românii din Zarand au fost primii care au simțit în 1848 în plin șocul trupelor de invazie și, atât cât au putut, au rezistat cu succes relativ în fața unor trupe superioare din punct de vedere al numărului, echipării și înzestrării cu armament.

3.Ce fel de oameni sunt moții?

Din punct de vedere al caracterului, moții sunt o populație pașnică, de țărani, care se ocupă cu prelucrarea lemnului și cu valorificarea acestuia prin vânzare ori prin troc, în zonele de câmpie mai apropiate sau mai îndepărtate. Sunt cinstiți și, chiar dacă mirajul aurului din zona auriferă Abrud-Roșia Montană era mare pentru alții, ei nu s-au lăsat niciodată atrași de acest El Dorado transilvănean. În general, au preferat să trăiască o viață săracă, dar independentă, fără ingerințe dinafară, cu condiția ca drepturile moștenite din moși-strămoși să le fie respectate. Ca religie, sunt cu toții ortodocși.

Renumele lor de luptători feroce provine din faptul că, în decursul timpului, au opus rezistență autorităților străine, austriece sau maghiare, nelăsându-se controlați de către acestea decât în mică măsură, prin comparație cu românii din alte părți ale Transilvaniei. Autorii străini[13] afirmă că moții s-ar fi revoltat încă din anul 1721, iar în anul 1727 ar fi pornit o răscoală care ar fi durat până în anul 1730. Izolați în munții lor înalți și inaccesibili, moții și-au păstrat o independență mai mare prin comparație cu românii din alte părți ale Ardealului, neputând fi supuși de autoritățile timpului, ai căror funcționari nu riscau să se aventureze în acele zone îndepărtate și sălbatice. În terenul montan accidentat, aproape lipsit de căi de comunicație și acoperit de păduri dese, moții se puteau face lesne nevăzuți autorităților ori puteau să îi atace cu ușurință pe funcționarii trimiși să îi aducă la ascultare[14].

Note:

1.Aceasta este varianta mult augmentată bilingvă (în engleză și română) a articolului: Bogdan Briscu, *The Romanian Motz Army in 1848-1849. Order of battle, Tactics, Glossary*, în curs de apariție în "Transylvanian Review", Cluj-Napoca, 2013

2.Publicată de Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-49*, volumul II, Sibiu, 1944, p. 215

3.Rubin Patiția, *Munții noștri. Țara Țopilor. Despre trecutul Munților Apuseni . Date adunate din autori, manuscripte și tradiții*, Orăștie, 1912, p. 131

4.Ibidem, p. 130

5.Ioan Rusu Abrudeanu, *Moții, calvarul unui popor eroic, dar nedreptățit*, București, 1928, p. 116

6.Teodor Șandor, Ionel Gomboș, *Muntele Găina*, Deva, 2004, p. 30

7.Ioan Rusu Abrudeanu, op. cit., p. 116

8.Ibidem, p. 125-126

9.Florea Florescu, *Târgul de fete de pe Muntele Găina*, în "Sociologie românească", anul II, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1937, p. 421

10.Ioan Rusu Abrudeanu, op. cit., p. 126

11.Teodor Șandor, Ionel Gomboș, op. cit., p. 29-30

12.Ioan Rusu Abrudeanu, op. cit., p. 132

13.Kosztin Árpád, *Magyarellenes román kegyetlenkedések Erdélyben*, Birp Family Kft, Budapesta, 1998; în limba engleză circulă versiunea electronica prepublicată a cărții: Kosztin Árpád, *Chronicle of Cruelties. Romanian Mistreatment of Hungarian Minority in Transylvania*, prepublishing version, http://www.hunsor.se/dosszie/kosztin/pdf, p. 26

14. Gorun-Kovacs Blanka Sidonia, *A Horea-felkelés és a magyarorszagi forrásai*, Debrețin, 2008, p. 38-39

Moții s-au remarcat prin revolte violente fizic (cum a fost, la 1782, spargerea buților de la Câmpeni) și ideologic (precum mișcarea religioasă din 1760-1761 a călugărului ortodox Sofronie), dintre care cea mai cunoscută, întinsă și aprigă a fost răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan în anul 1784. Motivul acestei rezistențe dârze, pasive sau active, a fost că drepturile pe care moții le aveau încă din vechime în decursul vremii au fost uzurpate de noii stăpâni. Pentru a-și proteja drepturile, moții au recurs la luptă cu arma în mână atunci când a fost nevoie, îngrozind autoritățile prin hotărârea și violența de care au dat dovadă. Altfel, atât timp cât nimeni nu se atingea de drepturile lor, moții erau pașnici și conviețuiau liniștiți cu indivizi aparținând altor națiuni (austrieci, maghiari, evrei, cehi, slovaci, armeni etc.), care veniseră și/sau se stabiliseră în scopuri comerciale ori administrative, deși nu în număr mare, în zona Țării Moților.

4. La 1848-1849

La 1848-1849, singura armată care a ținut piept trupelor ungurești ce ocupaseră Transilvania a fost cea a moților. În pofida recunoașterii atât de către inamicii contemporani[15], cât și de către aliați[16] a faptelor de arme și de vitejie săvârșite de moți, încă foarte puține se cunosc astăzi, la modul concret, despre organizarea și dislocarea forțelor militare ale românilor transilvăneni în anii pașoptiști.

Având o veche tradiție de luptă, încă din 1784 din timpul răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan, și ajutați de spiritul lor combative, în anul 1848 moții au fost printre primii români care s-au opus revoluției maghiare, dar și aceasta numai după ce reprezentanții oficiali ai Guberniului transilvan au început, fără a fi provocați, încă din luna aprilie 1848[17], să ridice *"furci"*

Note:

15.În memoriile sale de război, publicate la 1850, generalul maghiar Czecz János a menționat adesea forța invincibilă a moților. Czecz János, *Bem's Feldzug in Siebenbürgen in den Jahren 1848 und 1849*, Hoffman und Comp., Hamburg, 1850

16.În vara lui 1849, generalul rus Alexander Nicolaevici Lüders, comandantul corpului țarist de intervenție în Transilvania, a elogiat virtuțile strategice și tactice demonstrate de luptătorii conduși de Avram Iancu. Vezi *Armatele imperiale și românii la 1848-1849. Documente militare – Vol. II. Corespondență și rapoarte militare./The Imperial Austro-Russian Armies and the Romanians. Military Documents – Vol. II. Military Correspondance and Reports*, ediție critică de Ela Cosma, editori: Ela Cosma, Daniela Deteșan, Angela Stîcalin-Colin, Tatiana Onilov, traduceri în engleză de Horia Cosma, Editura Argonaut, Cluj-Napoca – Romania, Symphologic Publishing, Gatineau – Canada, 2012, doc. 87, p. 191-193, doc. 26, p. 229-230

17.Revoluția maghiarilor din Ungaria a început la mijlocul lunii martie 1848, iar a celor din Transilvania la sfârșitul aceleiași luni.

sau "acăstăi" (spânzurători)[18] prin satele românești din Transilvania, pentru a-i speria și a-i determina pe români să nu solicite drepturi pentru ei înșiși.

Moții au fost primii români din Transilvania care s-au înarmat, la 9 iunie 1848[19], deși doar în scop defensiv.

La exercițiul de mobilizare din 19 iunie 1848[20] ordonat de viitorul prefect Avram Iancu, combatanții moți au mărșăluit organizați militărește, aliniați pe rânduri și coloane, subunitățile fiind grupate în funcție de tipul de armament cu care erau înzestrate (subunități înarmate cu arme de foc și subunități înarmate cu arme albe)[21]. Considerăm că e aproape imposibil să se coordoneze instantaneu, în doar câteva ore cum a fost cazul în 19 iunie, câteva mii de civili înarmați fără să se fi făcut anterior o minima instructive și fără ca această mulțime să își fi cunoscut conducătorii de diferite ranguri, mai mari sau mai mici, să le fi acceptat și recunoscut autoritatea pentru a-i urma. Că spiritul de luptă era deja present în rândul întregii populații o dovedește faptul că la exercițiul de mobilizare din 19 iunie au participat nu numai bărbații, dar și femeile, care și-au urmat soții către locurile de adunare. În condițiile în care alarma se dăduse în urma informațiilor că oastea străină a intrat în munți, pentru o populație mai puțin încrezătoare și mai puțin combative, cel mai probabil că primul instinct ar fi fost să se refugieze în ascunzătorile din munți, mai ales în cazul femeilor, copiilor și bătrânilor.

Cu timpul, în decursul anului 1848 și a anului 1849, moții au devenit din ce în ce mai active, rolul lor devenind unul ofensiv, alternând, în funcție de nevoi, cu cel defensiv.

5. Organizarea armatei moților

Pe parcursul acestui articol vom detalia organizarea armatei populare a moților, cuprinzând Legiunea Auraria Gemina (recrutată integral din rândurile moților), Legiunea Auraria et Salinae, Legiunea Zarandului, Legiunea Zlatnei și Legiunea Prima Blasiana. Ultimele patru, deși recrutate din afara arealului Țării Moților, au luptat alături de moți, sub comanda prefectului Avram Iancu, de origine moț, câștigându-și astfel onoarea de a fi considerate legiuni moțești. Ultimele două legiuni, a Zlatnei și

---

18.Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1965, p. 51

19.Florian Dudaș, *Avram Iancu în tradiția românilor*, Timișoara, 1998, p. 51-52; Silviu Dragomir, op. cit., p. 63

20.Gelu Neamțu, Ioan Bolovan, *Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, 1998, p. 93

21.Ștefan Pascu, *Avram Iancu*, București, 1972, p.105

Prima Blasiana, au participat doar cu efective reduse, prima nefiind înființată niciodată pe de-a-ntregul, iar ultima fiind autodizolvată după invazia armatei maghiare din Transilvania (decembrie 1848) și participând la luptele anterioare doar cu un nucleu de combatanți.

6. Baza juridical

Baza juridical a organizării *Landsturm*-ului românesc, din care au făcut parte și legiunile moțești, a fost constituită din punctual 10 al Petiției Naționale adoptate de Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, care "cere înarmarea poporului sau gardă națională spre apărarea țărei în lăuntru și din afară. Miliția română să-și aibă ofițerii săi români"[22].

La 17 octombrie 1848 înarmarea românilor este confirmată (aprobată) de Comandamentul militar austriac de la Sibiu.

7. Recrutarea armatei moților

S-au luat